

FIGYELŐ

VASS JÓZSEF

ABBAN a rendkívüli megindultságban és részvétben, amely Vass József váratlanul bekövetkezett hirtelen halála alkalmával oly szokatlanul meleg és impozáns módon nyilvánult meg a magyar társadalom minden rétegében, a nemzetnek ösztöne jutott kifejezésre. Azt érezte ez az ösztön mindenkivel, hogy Vass Józsefben ama nagyon kevésszámú magyar férfiaknak egyikét veszítettük el, akik adott esetben hivatottak lettek volna rá, hogy vezessék az országot azoknak a súlyos problémáknak megoldásában, melyekkel az élet legkülönbözőbb terein évek óta eredménytelenül küzdünk. Vass Józsefnek ezen, a nemzet széles rétegeiben mutatkozó értékelése valóban ösztönszerű volt. Hisz egész politikai működése alatt mindig megelégedett a „második hegedűvel“, hangsúlyozottan fejezte ki minden alkalommal, szóval és tettel, teljes szolidaritását azokkal, akik egy és ugyanabban a kormányban társai voltak, kivált pedig a jelenlegi kormányelnökkel és gondosan igyekezett még annak látszatát is kerülni, mintha külön önálló eszméi volnának, amelyek őt a kormány többi tagjától megkülönböztetik. Semmi külső ok nem volt arra, hogy a nyilvánosság többet várjon tőle, mint bármely más, a mai politikában nagyobb szerepet játszó férfiútól. Mégis mindenki érezte, hogy abban az esetben, ha a mai politika egyszer befejezettnek fogja tekinteni a maga feladatát, Vass József az az ember, aki talán leginkább volna képes arra, hogy új utat mutasson a nemzetnek sorsa megjavításában.

Vass József katolikus pap volt és kétségtelenül, mint ilyen is, kiváló. De politikai egyénisége független papi mivoltától. Ha sorsa más élethivatásra sodorta volna, ha mint földbirtokos, ügyvéd vagy újságíró dolgozta volna magát keresztül a nagy nemzeti problémákkal való közvetlen foglalkozás nagy hivatása felé, akkor is nagyjában ugyanazt a helyet foglalta volna el a magyar politikai életben, mint amely érdemes teológiai működése után lett osztályrészévé. Gondolatai nem a papból, hanem az emberből fakadtak, azoknak legfeljebb külső alakja, színe és egyes finomabb árnyalatai viselték magukon nemes egyházi hivatásának bélyegét. Politikai céljai és törekvései nem álltak ugyan ellentétben vallási meggyőződéseivel, sőt teljes harmóniában voltak velük, de azért tőlük függetlenek voltak. A politikust a paptól megkülönböztette Vassnak az a törekvése, hogy nem elégszik meg azzal, ha pár száz vagy ezer hívőjének lelkében próbál a maga szellemével új perspektívákat megnyitni, hanem olyan feladatokra koncentrálja a maga erejét, amelyek alkalmasak rá, hogy ezt a szellemet intézményesen, a nemzet összességének javára gyümölcsöztessék, mégpedig nem csupán egyes alkotások révén, mik szükségszerűen mindig csak az arra szorultak igen csekély részén tudnak segíteni, hanem az egész politikának, a törvényhozás és közigazgatás egész szellemének megfelelő átalakításával és egy, az élet nehézségeivel számoló újszerű és mégsem forradalmi, hanem a létező értékeket gondosan megőrző és fenntartó politikai felfogás megteremtésével. Vass József első-sorban államférfiú volt.

Az „államférfiú“ szóval az utolsó években gyakran visszaélnék. Ha valaki politikával foglalkozik, ha egyszer vagy máskor miniszteri tárcát töltött be, rendszeren máris akad valaki, ki őt államférfiként ünnepli. A napi-

lapok erősen devalváltak ezt a címet, amelyet a történelem jóval takarékosabban osztogat. Hogy valakit történeti távlatban államférfiúnak tartsunk, ahhoz nem elég, hogy az illető politikával foglalkozott legyen. Ilyen értelemben államférfiú csak az, akinek egy, az állami élet összes vonatkozásaira kiterjedő egységes koncepciója van, amely szem előtt tartja és megvalósulásuk felé közelebb viszi a nemzet nagy céljait, de emellett helyesen számol az adott szükségességekkel is, aki továbbá meg tudja nyerni koncepciója részére azok támogatását, akik az ország sorsának irányítását végső fokon szavazatukkal eldöntik és aki be tudja bizonyítani, hogy koncepciója megvalósítható és alkalmas arra, hogy valóban megoldja — egészben vagy részben — azokat a problémákat, amelyeknek megoldását célul tűzte maga elé. Ha egy országnak valamely időpontban csak egyetlen ilyen értelemben vett állami érfia is van, boldognak mondható, mert minden nemzet életében vannak nemzedékek, amelyekben egyetlen sem születik. A köztudatban benne van, hogy Vass József ilyen értelemben is államférfiúi kvalitásokkal rendelkezett. Azok, akik Vass Józsefet személyesen ismerték és egyik-másik gondolatát bizalmas beszélgetésekben elleshették, saját tapasztalatukból is meg tudják támasztani ezt a felfogást. Vass politikai megnyilatkozásaiban, — ha azokat a maguk összességében tekintjük, amikor aztán kiemelkedik a sorok között rejtőző szellem is, — szintén található bizonyítékokat Vass államférfiúi kiválósága mellett.

Végeredményben az az érzés, hogy Vass Józseffel egy jelentékeny államférfiúi egyéniség költözött el körünkből, leginkább mégis arra a szuggesztív benyomásra vezethető vissza, amelyet ez a minden megnyilatkozásában kétségtelenül értékes egyéniség hátrahagyott mindazokban, kik vele érintkeztek. Nekem magamnak is, aki a magyar politikának szereplőit az elmúlt harmincöt évben jóformán kivétel nélkül személyesen ismertem, — közöttük sok nagy szerephez jutott jelentéktelen politikust és néhány vezető helyre sohasem került jelentékeny államférfiúi kvalitást,—meg kell vallanom, hogy Vass József megnyilatkozásaiból, akár a nyilvánosság előtt történtek, akár négy szemközt, — mindig azt a benyomást nyertem, hogy valóban értékes államférfiút egyéniséggel állok szemben. Annak beigazolásával, hogy ez az érzés helyes volt, Vass József adós maradt, nem saját hibájából, hanem mert a halál túlgyorsan elragadta őt körünkből. Ez a valóban államférfiúi egyéniség sohasem válhatott igazán nagy államférfiúvá, mert mielőtt azzá válhatott volna, becsukódtak mögötte sírboltjának kapui.

NEM MINDIG KÖNNYŰ DOLOG elemeire bontani azokat a benyomásokat, amelyeket valamely kiváló egyéniség ránk tesz. Mi volt vájjon az, ami Vass Józsefet államférfiúnak tüntette fel szemünkben, noha még nem került olyan helyzetbe, melyben államférfiúi jelességei érvényesülhettek volna? Elsősorban hozzájárult ehhez az a nagy komolyság, amellyel az országot érintő kérdésekkel foglalkozott. A politikai feladatok, amiket maga előtt látott, teljesen abszorbeálták, nem volt dolog, amit politikai feladatainak készséggel alá nem rendelt vagy fel nem áldozott volna. Egyénisége valósággal összefolyt azokkal a problémákkal, amelyeket a sors eléje vetett. Nem úgy kezdte azokat, mint valami sakkjátszmát, amelyet időről-időre lehet félre is tenni, hanem fizikailag szenvedett, ha ezek a problémák súlyosbodtak, fizikailag is megkönnyebbülést érzett, ha egy-egy lépést tudott tenni megoldásuk felé. A politikai alkotás számára életszükséglet volt, mint a levegő és nemcsak kellemetlen feladat, amellyel sajnos, néha törödni kell. Az az érzés, hogy valamely probléma valójában megoldhatlan, kínozza őt, de sohasem tette fatalistává és ahelyett, hogy ilyenkor saját tehetetlenségének érzésében passzivitásra kárhoztatta volna önmagát, fokozott tevékenységet

fejtett ki abban a tekintetben, hogy ha már nem lehet valamely bajt tökéletesen megoldani, meg kell találni annak lehetőségét, hogy az legalább felével, negyedével, vagy ha már nem volna lehetséges, legalább egy századrésszel csökkentessék, mert minden jobb, mint ha semmi sem történik.

A másik dolog, ami az államférfiúi egyéniséget sejtette benne, az az átgondoltság, önállóság és egység volt, amely felfogásaiban mégnyilatkozott. Az egyes problémák megoldásának módjait ebből az ő egységes felfogásából kifolyólag kereste és találta meg. Nem elégedett meg azzal, hogy öletszerűen döntse el az egyes problémákat, egyszer ilyen, másszor homlok-egyenest ellenkező szellemben, csupán azért, mert az volt a benyomása, hogy egyszer ezt, másszor amazt várják tőle. Előtte sem volt titok, hogy minden dolognak két oldala van, hogy az esetenként általa választott megoldás ellen is lehet érveket felsorakoztatni és hogy lehet ellenkező megoldások mellett is állást foglalni. De azért soha nem esett abba a hibába, hogy beláthatatlan ideig ingadozzék a különböző lehetőségek között. Meglátta azt a nagy igazságot, hogy mindaddig, amíg az egyes problémákat izolálva kezeljük, nehéz annak eldöntése, hogy mely álláspont mellett szólnak a legerősebb érvek, attól a pillanattól kezdve azonban, amikor a politika valaki részére összefüggő, szerves, élő valamivé válik, amelynek egyes részecskéi eszmeileg összekapcsolódnak, ez a bizonytalanság rendszerint megszűnik, mert attól kezdve mégis megint csak egyetlen megoldás az, amely lehetségesnek és helyesnek mutatkozik.

Vass József harmadik sajátsága nagy szóközi képessége volt. Mindig válogatott szavakkal, találó gondolatokkal és kifejezésekkel, nemes előadási móddal tudta megvédeni álláspontjait, kerülve minden felesleges élességet. Ha valakivel vitába bocsátkozott, sohasem az volt a célja, hogy az illetőt az egész hallgatóság előtt kompromittálja és nevetségessé tegye, hanem az, hogy az illetőt magát győzze meg vádjainak helytelenségéről. Végül megvolt Vassban az a realitások iránti élénk érzék is, amely az államférfira nézve elkerülhetetlenül szükséges. Mindig meg tudta találni a politikában a járható utakat és sohasem hajszolt célokat, amelyek nézete szerint pillanatnyilag elérhetetlenek voltak. Nem áldozta fel ezeket a célokat, hanem csak félretette, tehát reálpolitikus volt és nem meggyőződés nélküli opportunist. Tudott várni és nagy mértékben bírta a türelemnek erényét. Alá tudta magát másoknak rendelni, ha a helyzet ezt parancsolta, sőt alá tudta rendelni a maga jobb meggyőződését egy szerinte rosszabb meggyőződésnek is, ha nyomós közérdekű okokból ezt szükségesnek találta. Hiányzott benne az a merevség, amely bizonyos elvekhez köti a politikust és bizonyos körülmények között arra kényszerítheti, hogy inkább lemondjon a politikai tevékenység folytatásáról, minthogy abba a látszatba kerüljön, hogy hűtlen lett meggyőződéséhez. Simulékonyága meg tudta találni az utat arra, hogy elveinek feláldozása nélkül, egyszerű háttérben hagyásukkal, megtalálja az együttműködés útját olyanokkal is, akikkel talán egyik-másik kérdésben nem érteit teljesen egyet.

Ezt a simulékonyóságot az emberek gyakran félreértik és rossz néven veszik. Következetlenséget és elvtagadást látnak benne és úgy értelmezik, mintha az, aki a viszonyokhoz alkalmazkodik, minden esetben egyéni érvényesülési törekvéseinek és hatalomvágyának rendelne alá elvi szempontokat. Vass sem kímélték meg egészen hasonló szemrehányások. Az én felfogásom szerint ezek a vádak alaptalanok. Felületes ítéletekből és téves látszatokból indulnak ki. Annál nyugodtabban vallhatom ezt, mert egy ízben éppen ezekre a szempontokra nézve ellentétben álltam Vass Józseffel. Teleki Pál gróf kormányában 1921 elején Vass Józseffel együtt voltunk miniszterek, de Károly király első visszatérési kísérletének meghiúsulása

után olyan okokból, melyeknek részletes ismertetése nem tartozik ide, kötelességemnek tartottam, hogy állásomról lemondjak. Amikor Vass József ezt megtudta, feljött hozzám a külügyminisztériumba és iparkodott szándékom megváltoztatására rábírni. Leginkább ő volt erre alkalmas, mert hiszen abban a kérdésben, amelynek egyes fordulatai engem lemondásra készítettek, közöttem és Vass József között elvi különbség nem állt fenn. Akkori beszélgetésünkben különböző felfogásaink élesen szembekerültek egymással. Én abban a nézetben voltam, hogy erkölcsi kötelessége ellen vét az, aki a kormányban marad, amikor arról van meggyőződve, hogy egy, az ország jövője szempontjából döntő jelentőségűnek ítélt kérdésben ellentét áll fenn közötté és a kormány többi tagjai között. A kormányban lenni nem kell — mondtam, — becsületes embernek megmaradni azonban igenis kell, én tehát félreállok, amivel senkiben kárt nem teszek. Vass József más véleményen volt. Szavaira nem emlékszem, de gondolkozásának lényege az volt, hogy az ország szolgálatában megmaradni a legfőbb erkölcsi kötelesség és hogy az egyéni Önzés nemcsak abban nyilvánulhat meg, ha valaki külső előnyökért áldoz fel általános közérdekeket, hanem abban is, ha valaki az elvhűség túlságba vitt értelmezésével akar kielégíteni olyan szempontokat, amelyek, ha azokat közelebről megvizsgáljuk, talán csak valami erkölcsi hiúságnak — bizonyára a hiúság egy tiszteletreméltó fajtájának - folyományaként állnak elő.

Nem tudtuk akkoriban eltérő felfogásainkat összeegyeztetni és az én lemondásommal útjaink szétjártak. De én leszek az első, aki Vass Józsefnek védelmére kel, ha valaki az ő állásfoglalását ebben a kérdésben kevésbbé jogosultnak és tisztának tartaná, mint amilyennek a magamét tartottam. Amint nem sajnálom a magam állásfoglalását, amely az én, meggyőződésem függetlenségét mindenek fölé helyező és a hatalmat inkább kerülő, mint kereső egyéniségemnek felelt meg, éppen úgy nem tudom és nem tudtam sohasem kifogásolni Vass József álláspontját sem, amely egy jogos érvényesülésre erősebben törekvő, cselekvésre hajló egyéniségnek természetes állásfoglalása volt és egy pillanatig sem habozom annak kimondásával, hogy igen nagy csapásnak és veszteségnek tartottam volna az egész magyar közélet számára, ha Vass az én példámat követte volna. Erre én őt akkor sem igyekeztem rábeszélni és ma is azt hiszem, hogy az országnak az ő álláspontja hasznára volt. Vassnak ez az álláspontja meglepően egyezik azzal, amelyet a múlt századnak egyik legkiválóbb államférfi, Bismarck, képviselt. „A politikában — mondotta Bismarck, — a következetesség gyakran csak hiba, makacsság és akaratosság. Az államférfiúnak a dolgok alakulásához kell simulnia. Kötelessége, hogy a tényekkel számoljon. A hazát a körülményekhez képest kell szolgálni, nem pedig saját nézeteink szerint, amelyek gyakran csak előítéletek. Mikor először kezdtem politikával foglalkozni, más nézeteket és más célokat követtem, mint mostan. De aztán meggondoltam a dolgot és kívánságaimat részben, sőt gyakran egészben is, feláldoztam a napi szükségleteknek. Helytelen dolog, ha hajlamainkat és nézeteinket rá akarjuk oktrojálni a hazám. La patrie veut être servie et pas dominée.“ Vass József nézetei e tekintetben — bizonyára önkéntelenül, — Bismarckéival találkoztak.

Eme felfogás mellett feltehető, hogy Vass nézetei Magyarország külső, belső és gazdasági helyzetéről és a követendő politikáról talán nem minden részletükben voltak azonosak az uralkodó politikai iránnyal, amelynek magát ő ennek ellenére készséggel alárendelte. Ha helyes az a benyomás, amelyet az utolsó hónapokban tartott beszédeiből leszűrhetünk, akkor Vass a jelenlegi súlyos helyzetből való kibontakozás érdekében, kivált szociálpolitikai téren, gyökeresebb rendszabályoktól sem riadt volna vissza. Ha nem is politikailag, de szociális tekintetben talán szerette volna a fejlődést erőteljesebben eltolni

balfelé, nem annyira a radikálizmus, mint valami keresztény-szociális felfogás irányában, amely azonban nem lett volna sem túlzó, sem antiszemita. Az utolsó időben tartott beszédeiben ilyfajta tépelődéseknek és önmagával való küzködésnek számos nyomát látjuk. Hogy ezek a gondolatok mivé alakultak volna benne, ha életben marad, ki tudná ezt megmondani? Őt a getsemáni kertben ragadta el a jóságos halál, megkímélvén őt nehezebb megpróbáltatásoktól és mielőtt a „feszítsd meg“ felhangzott volna ellene.

Alkotásai között, amelyeket hátrahagyott, a munkásbiztosítási intézménynek átszervezése és a Társadalombiztosító Intézetnek megalakítása magaslik ki legjobban. Ismeretes, hogy ez az intézmény rövid fennállás után nehéz helyzetbe került. Ezek a nehézségek és a velük kapcsolatos gondok mindenesetre elkeserítették Vass élete utolsó évének igen nagy részét. Az intézet elgondolásába és első megszervezésébe kétségkívül hibák csúsztak bele. Általános az a felfogás, hogy méreteiben el van nagyolva, aminek következménye egyfelől a bürokratizmus túltengése az intézményen belül, másfelől azok a pénzügyi nehézségek, amelyekkel az intézménynek küzdenie kell. Nem bocsátkozhatom itt annak mérlegelésébe, hogy ezek a szemrehányások mennyiben helytállóak. Nem is érzem magamat illetékesnek e kérdés elbírálására. De az ilyen szakszerű alkotásokért a felelősség, — ha ez alatt nem a formai felelősséget értjük, — többnyire csak kis részben terheli a minisztert, akinek nevéhez az ilyen alkotások fűződnek. A minisztertől indul ki az akarat egy bizonyos kérdéskomplexumnak megoldására, ő teremti meg annak objektív és szubjektív előfeltételeit, ő van hivatva arra, hogy ebben az alkotásban megnyilatkozó politikai gondolatot megvédelmezze a parlament vagy a nyilvánosság előtt. A technikai részletek dolgában ellenben a miniszter kénytelen magát reábizni azoknak a specialistáknak ítéletére és vezetésére, akik az ilyen szakkérdéseknek életüket szentelik. A miniszter felelőssége egy bonyolult szakkérdés megoldásának technikai mikéntjéért természetesen csak fikció, amely az alkotmányos életben egyelőre talán szükséges, de amelynek alapján egyes miniszterek érdemeit elbírálni nem lehet. Ezért, ha ennek az intézménynek megalkotásánál talán hiányzott is a helyes szemmérték, ha meg is nyilatkozik benne az a reformjainkat oly gyakran jellemző tendencia, hogy minden áron mutatós intézményeket akarunk teremteni és nem annyira az, hogy nagy feladatokat kis eszközökkel igyekezzünk megoldani, ezért Vass Józsefet csak részben és talán csak kis mértékben terheli a felelősség. Az is lehetséges, hogy az intézmény működésében mutatkozó fennakadások nem öltöttek volna akkora mértéket, ha az intézmény működésének első évei nem estek volna véletlenül össze a leg súlyosabb gazdasági válságoknak egyikével, amely Magyarországot valaha érte.

A HÁBORÚS UTÁNI magyar politikai élet elszikkadt talajából ma mind gyérebben nőnek ki azok a politikai tehetségek, amelyek máskor Magyarországon oly bőven termettek. Oly jelenség ez, amelynek okait megállapítani és — ha lehetséges — elhárítani, kétségkívül érdemes dolog volna. Ebben a helyzetben Vass József halála, amely minden körülmények között egy értékes egyéniségtől fosztotta volna meg a magyar politikát, fokozott mértékben érint fájdalmasan és kétszeresen érezzük a bennünket ért veszteség súlyát. Szilágyi Dezső halálakor éreztük hasonlóan, hogy oly embert veszítettünk el, aki talán még nagy és hasznos dolgokat alkothatott volna a haza javára. Hasonló érzések fognak most el Vass József halála alkalmával. Akkor azonban Magyarország még bővében volt a kimagasló államférfiúi egyéniségeknek. Azóta ezek kidőlték és utánpótlásuk gyakran elmaradt. Ezért nem könnyen fogjuk pótolhatni azt a veszteséget, amely Vass József halálával ért.

ÚJ KORSZAK AZ ANGLIKÁN EGYHÁZ ÉLETÉBEN

Az anglikán egyház érsekei és püspökei az elmúlt nyáron tartották meg csaknem két hónapon át üléselő „zsinatijukat a Temze-parti Lambeth-palotában. A konferencia tanácskozásainak befejezése után a canterburyi érsek az összegyűlt háromszáznál több főpap nevében enciklikát intézett az anglikán egyház minden tagjához és gyülekezetéhez.

Ez a konferencia és a konferencia eredményeit összefoglaló endklika fontos állomást jelentenek az anglikán egyház fejlődésében. Azt a válságot, amit az anyaországban levő anglikán egyházra nézve az ú. n. disestablishment, az államegyházi jelleg megszüntetése jelent,¹ a konferencia, legalább is a vitásabb pontokon nem igen érintette, de azért határozottan közelebb vitte az „anglikán közösségiét ahhoz, hogy az államtól való elválás megindult folyamata tovább folytatódjék és végleges eredményekhez jusson.

Ami pedig egy másik fontos kérdést illet, az anglikán egyháznak a római katolikus egyházhoz való viszonyát, az angol viszonyok sajátosságához tartozik az, hogy éppen az erősen anglikatolikus felfogású főpaprak ismert Lang, a jelenlegi canterburyi érsek vezetése alatt tette meg mostam konferenciájával az anglikán egyház azt a lépést, amely minden kétséggel szemben a leghatározottabban megerősítette az anglikán egyház protestáns, de mindenesetre nem-katolikus jellegét. Pedig az enciklika szavai és kifejezései igen sok ponton téveszthetnék meg a felületes szemlélőt, annyira a katolicizmus szókinsét használja nemcsak az enciklika, hanem használják az enciklikával együtt kiadott határozatok és a konferencia egyes bizottságainak jelentései is.²

A konferencia legfontosabb határozatait az endklikának az „anglikán közösség“ cím alatt összefoglalt része tartalmazza. Az anglikán egyház vezetői maguk is érzik, hogy az a laza. kapcsolat, ami az anyaországon kívüleső és a missziói egyházakban már nem is angolul beszélő, másrészt pedig az amerikai egyesült-államokbeli anglikánokat az angliai anglikánokhoz fűzi, valami határozottabb és jobban körülhatárolt szervezetet kíván. Az anglikán egyház vezetői azonban nem, a római katolikus egyház zárt, hanem a brit birodalom elasztikus, helyi autonómiákon felépített szervezetét vették mintaképül, amikor az anglikán világegyháznak a nemzeti kereteken túl nőtt szervezetéhez s a szervezet további és minél teljesebb kiépítéséhez az alapelveket lerakták.

A különös dolog az, hogy a mostani lambethi konferencia nem az úgynevezett evangéliumi szabad egyházak, az angol nonconformisták és a skót s ulsteri presbiteriánusok felé orientálódott, hanem a görögkeleti egyház és azonkívül a holland és a svájci ókatolikus egyházak kiküldötteivel tárgyalt valami közelebbiről meg nem határozott szervezeti egyesülés felől. Ennek az egyesülésnek nem annyira feje, mint az egymás között levő kapcsolataiknak látható jele lenne a canterburyi érseki szák és ugyanennek az egységnek céljait szolgálná a mostani konferenciához hasonló „zsinat“-ok bizonyos időszakoként való egybehívása. Ezek a zsinatok azonban, bár az enciklika mint példára az ókeresztény egyházra hivatkozik, csak tanácsadó szerepet töltenének be (purely advisory functions) és jogos autonómiájától a szövetséghez tartozó egyetlen egyházat sem fosztanának meg.

Hasonlóképpen jellegzetesen angol és protestáns szellemet árulnak el az endklikának a tanra és a „keresztyén közösség életéire vonatkozó ren-

¹ Lásd az „Anglikán egyház válsága“ c. cikket a Magyar Szemle 5. kötetének 227—231. oldalain.

² The Lambeth Conference, 1930. Encyclical Letter from the Bishops with the Resolutions and Reports, London, 1930.

delkezései és határozatai is. A tanbeli rész azzal a lelki válsággal foglalkozik, amelybe a modern életet a személyes Istenbe vetett hit megrendülése döntötte. Az enciklika hangja itt bizakodó. A XIX. század intellektuális elbizakodottságának kora letűnt és a legutóbbi évek súlyos megpróbáltatásai a modern embert is hovatovább mégis meggyőzik arról, hogy az Istenbe vetett hitet és általában a vallást nem lehet büntetlenül kiküszöbölni az emberi életből.

A gyakorlati részben az enciklika a házasság, a más fajokhoz tartozókkal szemben való viselkedés és végül a háború és a béke kérdéseit tárgyalja. A faji kérdést az anglikán egyházban a színes fajokhoz tartozóknak a térítő misszió révén növekvő száma tette szükségessé. Jól ismert tény az, hogy az egész angolszász fajt, angolokat és amerikaiakat egyaránt, mennyire hatalmában tart a színes fajok iránt érzett erős előítélet. A négerek száma elenyésző, de Indiában sok százezerre rúg, sőt millió is felül van az anglikán missziói egyházak kötelékébe tartozó színesek száma; ez tette szükségessé a konferenciának ebben a kérdésben való állásfoglalását.

Az enciklikának a házassági kérdésben vallott álláspontja nagy vitát idézett elő Angliában. A válások kérdésében nem volt a legerencsésebb a püspökök politikája. A házasságot az enciklika mint szentséget emlegeti és különleges s a püspökökre bízott döntés nélkül az elvált felek újból való megesketését tiltja, de azért a római katolikus álláspont határozottságáig elmenni mégsem akart. Különösen sok szó esett arról a határozatról, amelyben a püspökök 193 szavazattal 67 ellenében a születések korlátozásának kérdésében úgy döntöttek, hogy bár sok megszorítással, de indokolt esetben a „birth control“-t megengedhetőnek tartják. Voltak sokan, akik helyeselték az anglikán egyház vezetőinek ezt az álláspontját, azzal a megindokolással, hogy mindig helyesebb és tiszteletreméltóbb dolog szemébe nézni a felmerült problémáknak, mint szemet húyni előttük, vagy makacsul szembehelyezkedni velük. Mások, és pedig körülbelül a többség, azon a véleményen voltak, hogy a püspökök várhattak volna állásfoglalásukkal a modern életnek ebben az egyik legkényesebb és még sok oldalról megoldásra váró kérdésében.

MÁTHÉ ELEK

A BRUXELLESI DIÁKKONGRESSZUS

A CONFÉDÉRATION INTERNATIONALE DES ÉTUDIANTS (C. I. E.), amelyet 1919 novemberében alakított meg a győztes államok és apró szövetségeik egy csoportjának ifjúsága, az idén a százéves Belgium fővárosában, Bruxellesben tartotta meg 12-ik kongresszusát. 1919 óta a hét alapító állam diákságának zárkörű és a Népszövetség szellemét és szervezetét az ifjúsági életre is alkalmazni akaró szövetségéből egyetemes ifjúsági fórummá szélesedett ki a C. I. E., kongresszusai már évek óta népes találkozóit a nemzetközi viszonylatok iránt is érdeklődő ifjúságnak. A nemzetközi diákszövetséget a francia diákszövetség kongresszusán 1919-ben alakította meg Belgium, Csehszlovákia, Franciaország, Lengyelország, Luxemburg, Románia és Spanyolország diáksága — azóta a német diákság kivételével Európa talán valamennyi államának ifjúsága csatlakozott hozzá, így Magyarország is, melyet 1924-ben a Mefhosz útján vettek föl. A legyőzöttek ifjúságának soká kellett éreznie azt a tipikusan francia atmoszférát, mely az ifjúsági élet terén is meg akarta rögzíteni a jelenlegi hatalmi viszonyokat. A francia és ezen át a kisantant befolyás még ma is nem egyszer károsan befolyásolja a C. I. E. munkásságát és híven követve a hivatalos francia politika útjait, főleg olaszellenes irányban érvényesül. Az idei kongresszuson különös éllel domborodtak ki ezek az ellentétek, melyeket még jobban fokozott a belga fogad-

tatás és rendezés megdöbbenő pongyolasága, hanyagsága és udvariatlansága. Bár már szinte hagyományos, hogy minden diákkongresszus rendezése körül történnek bizonyos hibák — ám ilyen méretűekre, mint idén, még soha nem volt példa.

A nagyobb csoportokban érkező diákokat már az is meglepte, hogy a belga vasutak csak 35% kedvezményt voltak hajlandók adni, míg az összes többi államok mind 50% engedményt biztosítottak. Ez a meglepetés csak fokozódott Bruxellesben, ahol egyes csoportokat kültelki iskolák nedves tornatermeibe és raktáraiba szállásoltak, máskor meg három delegátust akartak egy ágyban elhelyezni, — még igen jól jártak azok, akik a higiéné kellékeit eléggé nélkülöző kültelki szállodákban jutottak egy nyugalmas zughoz. Fájdalmasan kellett a tavalyi pesti kongresszusra gondolnunk, midőn a hozzánk jövő külföldi diákokat a legelőkelőbb dunapard szállodákban helyeztük el és az Astoria már B kategóriának számított. A belga diákrendezőség egyáltalában nem állott hivatása magaslatán, ami még jobban kitűnt akkor, amikor a házigazdái udvariasság legelemibb kellékeiről megfeledkezve, csak magukra gondoltak, — az étkezéseknél elsőnek helyezkedtek el, állni hagyván százakat, — a kirándulásoknál a legjobb helyeket foglalták le, míg a többiek fejére csakúgy ömlött a rozszant vasúti kocsik hasadéka a szüntelenül szakadó eső, — egyes apró kívánságok nyilvánításakor nem igen mulasztották el, hogy külföldi kollégáinknak a legbántóbb formában tudtul ne adják vendég voltukat. A belga vasutasok nap-nap után kellemetlenkedtek és gorombáskodtak a pályaudvarokról békésen távozni akaró diákokkal és őket nem egyszer oda hívtott rendőrökkel brutalizáltatták. Az incidensekben főleg az összetartó magyar és olasz diákok voltak az áldozatok, amit egyes belga sajtóorgánumok gúnyos hangnemben pertraktálva, magyarelles irányban élveztek ki.

Az ilyen apró kellemetlenségek mégsem tudták elvenni a kongresszustól a maga karakterét — az megmaradt igazi diákkongresszusnak. A komoly vagy inkább komolykodó bizottsági munka nem igen érdekelte a diákság zömét. Belgium nagyszerű ország, — az évszázados múltú intenzív gazdasági élet, a dús és termékeny rubensi tájak, a múlt emlékeiben oly gazdag városok, egy kihalt polgári kultúra fényes emlékei — mind alkalmasak voltak arra, hogy elvonják a dolgok lényegéről a nagy tömeg figyelmét, amiről egy más szempontot figyelembe véve, a rendezőség is tőle telhetőleg gondoskodott. Értem itt az egyre égetőbb flamand kérdést. Valahogyan úgy állították össze a programmed, hogy új flamand kultúrát, flamand egyetemet, flamand diákot ne igen lássunk, valahogy úgy terelték ügyesen ide-oda vendégeiket, hogy ne igen jussanak e többségi „kisebbség“ életmegnyilvánulásainak közelebbi tudatára. Mégis igen sokan észrevették, hogy itt valami nincs egész rendben és látták, hogy a nép emberei egész Flandriában mit sem akarnak tudni a franciásító belga államról. 4 millió flamand küzd 3 millió vallon ellen, kik mögött ott áll teljes erejével a belga államhatalom. Ma már ott tartunk, hogy a flamand sajtó egyre gyakrabban emlegeti Flandria Hollandiához való csatlakozásának elkerülhetetlen voltát. A flamand separatisták nemzetközi szócsove az „Intemacia“ c. lap, mely a kongresszus alkalmából pár szíves hangú magyar üdvözlősorban fölhívta a kisebbségi sors keserveit úgy átérző magyar diákok figyelmét a flamand kultúra és kisebbség elnyomott helyzetére. Antverpeni tartózkodásom alatt néhány delegátustársammal együtt volt alkalmam érintkezést találni a lap szerkesztőjével, ki lelkesedéssel emlegette Szász Zsombor nevét és igen jól volt informálva főleg erdélyi kisebbségeink helyzetéről.

A bizottsági munkában, mely egyrészt a flamand, horvát, macedón és német diákszövetségek fölvételi kérelmei, másrészt a központi diáksport-

intézet Rómában tervezett föllállítása körül forgott, a hivatalos delegáció bőven kivette a maga részét és nem egy vonatkozásban igen szép eredményeket volt alkalma fölmutatni. Az említett fölvételi kérelmek természetesen egytől-egyig elutasítottak. A Deutsche Studentenschaft, mely országhatárokat nem respektálva Brünnig és Bécsig egyesíti magában a német diákság tömegeit, fölvételi kérelmével az alapszabályok értelmében elutasított — ki tudja, hogy immár hányadszor? A C.I.E. ugyanis a diákszövetségek területi elhatároltságának elvei alapján áll. E miatt ugyanez a sors érte a világ színe előtt a 100 éves Belgium léte ellen demonstráló flamand diákokat is a macedónokkal és a horvátokkal együtt. De a kisebbségi diákok így is nagy szimpátiára tettek szert, főleg az angolszászok körében. A hivatalos Belgium pedig teljes erejével feküdt rá a flamand kérdésre, bolygatóinak kiutasítás és egyéb retorziókat helyezve kilátásba. Ami a római sportintézet ügyét illeti, itt teljes erővel kitombolta magát az olasz-francia ellentét, — az intézetnek az olaszok által pártolt és még tavaly, a budapesti kongresszuson elhatározott terve a francia-lengyel-cseh blokkal és csatlósaiikkal szemben elbukott, ami arra bírta a rossz ellátással és a meg-megújuló francia-belga és jugoszláv kellemetlenkedésekkel amúgy is joggal elégedetlen olasz delegációt, hogy ott-hagyja a kongresszust. Szavazatukat a magyar delegációra ruházták az olasz-magyar barátság teljes kinyilvánítása jeléül. Az olasz és magyar ifjúság barátságának újabban nagyon szép megnyilatkozása volt e tény, amit még jobban megtámasztanak a különféle elmélyült személyi nexusok.

Még egy a magyar diákságot közelebbről érintő kérdés került napirendre. A C. I. E. tagja eddig a magyar ifjúság részéről az 1924-ben fölvett Mefhosz volt. A hatalmi, az erő- és a tömegviszonyok azóta eltolódtak szomorú „ifjúsági politikánkban“ és így az újabban megalakult Nemzeti Diákszövetség tartott igényt a C. I. E. tagságára, mely óhaj honoráltak is az elnökség részéről. Ennek a lépésnek előzményei gyanánt még idehaza hosszas viták folytak a két diákszövetség között a magyar diákság képviseltetésének illetékessége felől, melyek heves voltukban semmiesetre sem voltak alkalmasak arra, hogy a magyar diákság rég várt egységét végre dűlőre vigyék.

A C. I. E. tudományos bizottsága az idei kongresszussal kapcsolatban jogászkongresszust is rendezett, mely szép sikerével és komoly tudományos előadásaival némileg üdítőleg hatott. Főleg a magyar és a lengyel jogászfifjúság vetette rá magát nagyobb arányokban erre a kongresszusra. Már a megválasztott tisztikar is erősen mutatta ezt a jelleget: a belga elnök és a lengyel alelnök mellett a magyar jogászfifjúság két helyet tudott magának biztosítani: e sorok íróját a kongresszus főtitkárává, Gyöngyössy Istvánt a közjogi komisszió elnökévé választották meg. Magyar részről több felszólalás hangzott el: Keszthelyi Nándor, Gyöngyössy István, Jenes Árpád, Neményi Endre és Martin János adtak elő, több oldalról megvilágítva a parlamentarizmus válságát, a népszövetségi paktumot, a dunai államok gazdasági problémáit. E sorok írója a kisebbségi jog tárgyalásra tűzését javasolta, — a lengyel kongresszisták élénk nemtetszésétől kísérve — mely javaslat valószínűleg a jövő kongresszuson kerül megvalósításra. De mivel ez Bukarestben lesz, ki tudja kerül-e majd ott szó, Nagy-Románia kellős közepén, kisebbségeink jogi helyzetéről? Ez a jogászkongresszus továbbá világosan mutatta, hogy mily kevésbé használható ki praktikusan a magyar-lengyel viszony. A lengyelek minden befolyásukkal az összes kérdésekben szembehelyezkedtek velünk és semmi megértést sem tanúsítottak annak a nemzetnek ifjúsága iránt, mely századokkal ezelőtt úgy magáévá tette északi testvére bajait...

A C. I. E. idei kongresszusa még más tanulságokkal is járhat a magyar diákságra. Láttuk ott az olasz diákság bámulatos szervezettségét, egységét — hol volt ez nálunk magyaroknál? A hivatalos delegáció csekély számánál

fogva itt nem tehetett számot, a jogászkongresszus magyar delegációja pedig a szomorú széthúzás képét mutatta. Nem szólva indokolatlan egyéni és személyi akciókról, a legkritább esetben lehetett a csoportot összefogni. Az olaszok már tömegükkel is hatottak — vájjon együtt voltunk-e mi magyarok? A jövőben tehát minden magyar csoport — bármely elemekből is kerüljön össze — szerveztessék meg olymódon, hogy propagatív és demonstratív megmozdulásokra bármikor alkalmassá válják. Ami pedig a magyar propagandát illeti, arról nem is lehet beszélni, mert egyszerűen nem volt. Lényeges kellék még, hogy művelt és nyelveket beszélő fiatalságunk figyelme a jövőben sokkal nagyobb mértékben felhívassék a C. I. E. kongresszusaira. És lényeges még az is, hogy diákságunk koránál fogva aktív rétegei is végrevalaháxa kellő mértékben bevonassanak a magyar diákkülügyi tevékenységbe. A magyar delegáció egy alkalommal igen helyesen jegyezte meg, hogy a C. I. E. tárgyalásai mit sem érnek, egyedüli célunk a részvétellel, hogy tudjanak rólunk és bajainkat legalább a nemzetközi ifjúság tudomására hozhassuk. A jövő évi kongresszus Bukarestben lesz. Száz olasz diák fogja ott képviselni a fasiszta Itáliát. Igenis el kell oda mennünk nekünk is, minél többen, — de az első kellék, hogy az oda menő magyar ifjúság ne maradjon el szervezetségben sem a többi népek ifjúságától, ha már kultúrában és jó modorban — ezt látottak alapján állíthatjuk — fölül is múlja őket.

GOGOLAK LAJOS

ANGOL KÖZGYÁMOLÍTÁS (PUBLIC ASSISTANCE)

AZON kevés országok közül, melyek bizonyos hasonlóságokat mutathatnak fel első szent királyunk által kirajzolt s területileg többekévesebbé mindmáig megtartott közigazgatási rendszerünkkel, az első hely, kétségen kívül, az Angol Királyságot illeti meg.

Anglia az az ország, amely — bár mértföldekben, fajilag és szokásilag igen távol van tőlünk — de a korona, haza, szabadság és főleg az alkotmányosság tradicionális tiszteletében közelebb áll hozzánk, mint a művelt világ bármilyen más nemzete.

Az ország ősi, keresztény-egyházi beosztásától és első, egyházi színezetű közigazgatási rendszerétől kezdve, egészen az 1929. évi XXX. törvénydtkki reform-intézményekig, állandóan találkozunk elvi jelentőségű hasonlóságokkal főleg olyan közigazgatási intézményeknél, melyek a magánember odaadó készségét igénylik a szó nemes értelmében veendő „köz“-nek szolgálata iránt.

És ha külföldön hasznosan bevált, de nálunk még ki nem próbált intézmények terén példát óhajtunk keresni, úgy Anglia az az ország, mely kövendő útmutatással szolgálhat.

Nem céloim az angol közigazgatást ismertetni, melyhez nem lapok, hanem kötetek kellenének, hanem rá óhajtok mutatni arra, hogyan oldotta meg Anglia népjóléte egyik legfontosabb intézményének közigazgatási úton való, jobban mondva a törvényhatósági bizottsági tagok ingyenes szolgálata alapján álló, azaz mennél kevesebb költségű adminisztrációját.

Angliában (éppen úgy, mint nálunk jelenleg is) régebben az egyes községek saját illetőségű szegényeiket a maguk terhére voltak kénytelenek eltartani, ami rendkívül igazságtalan volt, mert a sok szegénylakta község adója és terhei aránytalanul nagyobb volt a szegénymentes községkével szemben. Az 1929. évi nagy angol közigazgatási reform óta azonban, a szegényüggyel

kapcsolatos összes költségeket a törvényhatóság összessége viseli és ezzel egy csapással megszűnt a szegények községi illetőségét tárgyaló, a mi közigazgatási fórumaink előtt is jól ismert és hírhedt kérdés.

De lássuk először, mi az a segély, amelyet az angol »poor relief« azaz „szegény-segély“-nek nevez és másodsor mi az a szervezet, amely ezen segélyben részesít és amit az angol „Public Assistance“ azaz „Közgyámoltás“-nak hív.

Az angol szegényember a munkanélküli és egyéb munkáskérdésekkel kapcsolatos segélyeken és biztosításokon kívül (amelyekkel jelen cikkem keretében nem foglalkozhatom) 2 fajta segélyben részesülhet; „Indoor relief“ azaz „Belsegítség“-ben, amely által adatik, hogy a segélyezettet dologházba (Workhouse) utalják és ott látják el addig, amíg munkához s ezáltal kereset-hez nem jut, „Outdoor relief“ azaz „Külsegítség“-ben, ami pénz és természetbeliek formájában osztatik ki a szegénynek saját otthonában.

Egészséges, munkaképes segélyt kérő egyén csakis „belsegítség“-ben részesülhet és pedig azért, hogy dologházban nyilvántartva lévén, mennél hamarabb munkához juthasson és ezáltal további eltartása szükségtelenné váljék. Vándor-szegények (tramp)¹ kizárólag és csakis akkor részesülhetnek belsegítségben (éjjeli szállás a dologházban és egyszeri étkezés) ha ottan, — inkább az elv kedvéért — bizonyos, meghatározott munkát végeznek, ami rendszerint favágásból, vagy az épület tisztántartásából áll.

Minden szegény, aki dologházba való felvételért jelentkezik, oda minden további eljárás nélkül és azonnal felveendő. Megjegyzendő, hogy az angol munkás csak végszükségben jelentkezik dologházba való felvételre s így ezen intézmények aránytalan túlsúlyosságától nem kell tartani.

A „Külsegítség“-ben való részesedés már feltételekhez van kötve. Ezen feltételeket a „Lokális felügyelő bizottság“ (Guardians Committee) állapítja meg s külsegítségben csak azokat részesíti, akiket arra érdemesnek talál.

Nézzük most, hogy mi az a szervezet, mely ezen segélyek felett diszponál.

Angliában minden törvényhatósági bizottságnak⁸ megvan a maga „Közgyámoltás“-nak (Public Assistance) elnevezett albizottsága, mely, mondhatni, a legfontosabb valamennyi albizottság között s tagjai a törvényhatóság legkiválóbb képességű tagjai közül rekrutálódnak. Ezen albizottság nagysága a törvényhatósági bizottság tagjainak számához arányosan igazodik. Oxfordshire vármegyében¹ például a 45 thgi biz. tag közül húszán tagjai ezen albizottságnak, amely még 10 cooptált tagot, tehát összesen 30 főt számlál.

A „Rözgyámoltó Bizottság“ üléseit kéthetenként legalább egyszer köteles tartani. A bizottságnak négy, egyenként 8—10 tagot számláló, különleges célokat szolgáló albizottsága van. A bizottság jegyzője a thgi biz. jegyzője (County Clerk — nálunk alispánnak felelne meg). Szerződöttetett tiszt-

¹ Tramp, azaz vándorelem Anglia meg nem oldott problémájának, a munkanélküliségnek szüleménye. Munkanélküli emberek ezek, akik ezrével és tízezérel gyalogolják keresztül az országot (természetesen egyesével, ritkábban párosán, de sohasem csoportosan), hogy valahol munkához juthassanak. A tramp Angliában nem örvend nagy bizalomnak, mivel rendszerint olyan elemekből rekrutálódik, akik nem is igen akarnak munkához jutni, hanem akik a nomádok életét előnybe részesítik, a becsületesen dolgozó munkásokéval szemben. A tramp, amennyiben munkakönyvvel rendelkezik, éppenúgy részesül munkanélküli segélyben, mint bármilyen más munkás.

² Az angol törvényhatósági bizottságok (városi, vármegyei tanács) kizárólag megválasztott magánemberekből állanak, törvényhatósági tisztviselő csak jegyzője, vagy előadója lehet a bizottságnak s szavazati joggal nem rendelkezik.

³ Oxfordshire egyike Anglia kisebb vármegyéinek. Területe 470.763 acres, lakossága 121.310, fővárosa Oxford, amely azonban külön törvényhatóság.

viselője, aki munkásságáért pénzbeli ellenértékét élvez, mindössze egy (!) van, aki rendszerint egy segéderőt (gépíró) igényel.

A törvényhatóságok összes népjóléti és szegényügyi (Poor Law Union) központi igazgatását ezen szervezet végzi, melyben mindössze 3 fizetést élvező tisztviselő foglal helyet és pedig a county derk, aki ezen kötelességen kívül még igen sok eminens fontosságú közigazgatási ágazatnak vezetője, a szerződötett tisztviselő, aki valójában a mindenes szerepét játssza és végül a csekély fizetésű gépíró-segéderő. Az egész szervezet tehát jóformán kizárólag altruista alapon dolgozó amatőrökből áll, akik nem restéinek kéthetenként, sőt igen gyakran ennél többször is ülésezni, pártfogoltjaikkal törődni, az egész ügyet valóban szívükön hordani és mindezt a legcsekélyebb ellenszolgáltatás nélkül, csupán a polgárnak a köz iránt érzett kötelességéből.

Ezen Közgyámolító Bizottság lokális „Felügyelő Bizottságokon“ (Guardians Committee) keresztül dolgozik. Az egyes törvényhatóságok ilyen felügyelő bizottsági körzetekre vannak felosztva. Az előbb említett Oxfordshire vármegyében 7 körzet, azaz 7 körzeti felügyelő bizottság az, mely egyenként 20—30 tagból áll, a körzet nagysága szerint. Nézzük, lükből áll egy, példának okáért 21 tagú felügyelő bizottság.

3 tagot a körzetbe eső város küld ki saját képviselőtestületi tagjaiból, 7 tagot a körzetbe eső községek küldenek ki ugyancsak képviselőtestületi tagjaik közül, 4 tagot a törvényhatósági bizottság küld ki saját tagjaiból, akik ezen körzetben lettek megválasztva és végül 7, a körzet területén belül élő érdemes egyént (a bizottság egyharmadát) a thgi biz. nevezi ki. Ezen bizottságok évenként alakulnak újra és legalább egyszer minden két hétben kötelesek ülést tartani.

A bizottsághoz tartozik 1 hivatásos titkár (relieving officer) és 2—3 körzeti orvos (District Medical Officer).

A vármegye valamennyi szegényeinek gyámolítását valójában a fentvázolt szervezet adminisztrálja, mely 90%-ban laikusokból (amateurökből) állván, a köznek voltaképpen lényegtelen kiadásba kerül.

Ez a rendszer az adminisztratív költségek megtakarítása mellett még kettős célt szolgál. Először individuális kezeléshez juttatja a gyámolítottakat, másodsorban humánus eszmékért való önzetlen lelkesedésre serkenti a gyámolítókat, akiknek legtöbbször ártatlan szerepelnél vágyásuk kielégítésével tart lekötvé.

Hogy a gyámolítottak individuális kezelését érthetővé tudjam tenni, az alábbi példával szolgálok.

Tegyük fel, hogy egy angol vármegye valamelyik felügyelő bizottsági körzetében él egy szegény özvegyasszony, akinek egy felnőtt, munkanélküli fia és két kiskorú, beteges gyermeke van. A munkanélküli fiú egyrészt önértékből, másrészt azon lehetőségtől sarkalva, hogy vándorolva talán munkaalikalomhoz juthat, nem reflektál az „indoor relief“-re, azaz nem jelentkezik az első dolgházba felvételért s így munkanélküli segélyét csupán saját létfenntartására kénytelen fordítani s hozzátartozóinak ebből semmit sem juttathat. Az anya így minden támasz nélkül áll, mivel maga teljesen munkaképtelen. Mit tesz tehát? Jelentkezik a körzeti felügyelőbizottságnál, azaz annak titkáránál, a „relief officer“-nél és beteg gyermekei számára tejet, magának pedig a létfenntartásához szükséges pénzbeli segítséget kéri. A titkár előjegyzésbe veszi ügyét a legközelebbi bizottsági ülésre való előterjesztésre és kiküldi a körzeti orvost helyszíni szemlére. Szükségesség esetén pedig, hogy addig is megmentsse az éhenhalástól a családot, saját felelősségére (melyhez joga van) bizonyos, később elszámolandó gyorssegélyt utal ki.

Elérkezvén a körzeti bizottság ülésének napja, a mi szegény asszo nyunk ügye is tárgysorozaton van, a körzeti orvos szakjelentésével és a titkár javas-

latival kiegészítve. Mint minden szegény, úgy a mi özvegyünk is szerzett magának időközben egy protektort a biz. tagok közül. Ez a protektor személyesen látogatott el hozzá, kitudakolta életkörülményeit, meghallgatta panaszait, tehát a lehető legindividuaisabb módon igyekszik a szegény Özvegy segítségére lenni. Szószólója pártfogoltjának az ülésen s mennél nagyobb segítség kiutalására igyekszik rábeszélni a bizottságot. Maga az özvegy az előszobában várakozik az ülés tartama alatt, hogy szükség esetén behívható és kikérdezhető legyen. A körzet területén élő összes szegényeket személyileg ismeri a bizottság, tudja életkörülményeiket, ismeri jellemüket és tudatában van nyomoruk nagyságának. A mi özvegyünk is el lesz tehát tartva a köz által, anélkül, hogy ügye folytán aktahegyek keletkeznének, sőt az adózó polgár azon megnyugvására, miszerint gyámolítása jóformán adminisztratív költségek nélkül történik. (A szegényügy, azaz „Közgyámolítás“ összes kiadásai az illető törvényhatóság adóiból nyernek fedezetet.)

Itt vissza kell térnem az illetőség kérdésére. Az 1929. évi nagy angol közigazgatási reform, — mint fentebb említettem — az által, hogy a szegények gyámolításának költségeit az egyes községekről áthárította a thgok összességére, feleslegessé tette a szegények illetőségi kérdését, de csupán községek közötti esetekben. (Amivel a bürokratizmus hidrájának fő fejét vágta le, mert a legtöbb esetben ugyanazon thg. területén belül levő községek vitáztak egymással kérdéses illetőségi ügyeknél.)

Külsegi segítségben (outdoor relief) azonban csakis az részesülhet, aki illetőséggel bír, avagy ki nem utasítható a thg. területéről. Igenis, csakhogy az illetőség megszerzésének módja (különösen a legszegényebb osztálynál) nem olyan komplikált, mint nálunk. Angliában az illetőség megállapításának jóformán kizárólag praktizált két fő formája a három évi helybenlakás feltétele, vagy ennek hiányában a születés. Vítás illetőségi ügy ezek alapján vajmi kevés adódhatik. Ha egy segélyezett illetősége más thg. terhére állapítható időközben meg, úgy a rá fordított kiadásokat az illetékes thg. megtéríteni köteles. A már megszerzett illetőség apáról gyermekekre és férjéről feleségre száll, ugyanúgy mint nálunk.

Mint nem kívánatos vándor-elem ki nem utasítható az egyes thg. területéről az, aki egy évet töltött egy helyben.

A vezérelni a szegénygyámolításnál tehát: hogy az minél kevesebb nehézségbe kerüljön és lehetőleg bürokratikus eljárások nélkül bonyolítassék le.

Figyelemre méltó még, hogy az idevonatkozó angol törvény kimondja, miszerint „nem egy esetleges elháríthatatlanul elkövetkezendő nyomor, hanem a pillanatnyilag észlelhető nyomorúság a segélyezés feltétele“. Azt is kimondja ugyanezen törvény, hogy „azon esetben, ha a segélyezett fizetőképes hozzátartozókkal (felsorolva) rendelkezik, úgy a rá fordított kiadás ezektől behajtandó, ha pedig maga a segélyezett jutna esetleg vagyonhoz, úgy köteles a kapott segély ellenértékét az illetékes hatóságnak visszaszolgáltatni“. Természetes, hogy ezen utóbbi szakasz elbírálása mindig az illetékes körzeti bizottság jóindulatától, illetve belátásától függ.

Miután így az egyes törvényhatóságok maguk intézik népjóléti ügyeiket (a gyermekmenhelyekre, árvaházakra, kórházakra, aggok házáira, tébolydákra, stb. itt ki nem térhettem, de ezek hasonlólag törvényhatóságilag kezeltetnek) az angol „Közegészségügyi Minisztérium“ voltaképpen csakis úgy folyik be intézményeikbe, hogy bizonyos standardon túl menő kiadási előirányzatokat revidéál s az autonómia teljes respektálása mellett időközönként tisztviselőit kiküldi, hogy a törvényhatósági népjóléti intézmények financiáit, rendjét és tisztaságát ellenőrizhesse. A minisztérium direkte semmivel sem segélyezi a thgokat, indirekte vajmi ritkán és igen szűkösén;

szemelőtt tanya azon angol elvet, hogy azok és ott költsék el a közadókat, akik és ahol azt beszédtek.

Lássuk végül kik azok, illetve milyen fajta emberek azok, akik ezen adóösszegek, jelen esetben a népjóléti célokra fordítandó kiadások felett rendelkeznek.

Ha az angol demokráciát példával óhajtánám demonstrálni, úgy a „Közgyámolító“, vagy a körzeti „Felügyelő Bizottságok“ összetételére utalnék. A címet, rangot és vagyont jelentő főnemesi nevek viselői mellett ott ül és ugyanolyan lelkiismeretességgel, odaadással, sőt hozzáértéssel dolgozik a nincstelen paraszt, a kis hivatalnok, vagy utcasarki kofa.

Az angolmik vérében van a köz előtt való szerepelni vágyás; a kisember ambícióinak végcélja pedig, ha törvényhatósági bizottsági tag (angolul „tanácsos“) lehet. Ha akár egy kis község képviselőtestületi tagjának, vagy egy nagy vármegye, avagy város „tanácsosává“ választották meg, úgy egész mindenében azon van, hogy ezt a megtiszteltetést meg is szolgálja. Számítalan olyan bizottsági tag van, aki többet dolgozik magánember létére, mint igen sok hivatásos tisztviselő. És ha érdemei elismeréseképpen késő öregségére valamely kitüntetésben részesül, úgy álmainak álma ment teljesezésbe és joggal érezheti magát hazája valóban hasznos fiának.

Az angol kormányzat bölcsen tudván polgárainak ezen ártatlan gyöngéit, állandóan azon van, hogy a polgárnak mennél több alkalmat nyújtson a „köz“-nek igazgatásában s ezáltal a való életbe léptesse azon eszmét, hogy a köz a köz által igazgattassék.

PAIKERT GÉZA

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

— Briand Páneurópája Genfben — A délamerikai latin forradalmak és viszonyok az Északammkai Unióhoz — A lennel alkotmánykrízis — A német birodalmi választások —

AVILÁG NEMZETEI nagy többségének — az idén 51 államnak — Őszi genfi összejövele ez év szeptemberében kétségtelenül a Briandtól felvetett Európai Államszövetség eszméjének hatása alatt állott, még ha a közvetlen eredmény a terv megvalósítása szempontjából nagyon sovány is. A válaszok, amiket a francia külügyminiszter, ez a megrögzött realista, aki eddig egész közéleti pályáján gondosan takart kései idealizmusával lendült neki a béke és az államok megszervezése gondolatának, májusban szerteküldött kérdőívére kapott, valóban nem voltak bátorító hangúak. Igaz, hogy minden kormány melegen ünnepelte a „magasztos eszmét“, és abban is meglepő módon egyetértett, hogy csupán a Népszövetség keretében akarja megvalósítani. Ezzel — s ez is nyereség a nemzetközi kooperáció szempontjából — Európa 26 államának kormányai tényleg nyilvánosan bizalmat szavaztak a genfi intézménynek és erkölcsileg megerősítették az alapjait. De — s ez a „de“ az ellenkezés végtelen skáláját takarja — minden kormány más-más feltételekkel és fenntartásokkal fogadta el az „eszmét“, kevés kivétellel a „terv“ nélkül, azaz a kivétel megvalósításának alapjai nélkül. A francia külügyminiszter azonban a neki csalódást okozó válaszok ellenére is összehívta az európai kormányok genfi értekezletét, valószínűleg azért, — s nincs kizárva, hogy Tardieunek döntő része volt ebben az elhatározásban — hogy a teljes sikertelenséget megfelelő áthidaló, kompromisszumos megoldással lehessen eltakarni, amire különben a genfi légkör oly nagy-szerűen alkalmas.

Az eredmény ebből a szempontból — esztétikailag — igen szép: Briand egyhangúlag megbízást kapott, hogy a Népszövetségben képviselt (Franciaországgal együtt) 27 európai állam nevében az „eszmét“ megvitatás végett a II. Assemblée napirendjére tűzze. Henderson pedig, aki Nagybritannia nevéből igen határozottan lépett fel az államföderáció megszervezése ellen, elérte azt, hogy mind a konferencia határozata, mind az Assembléen kifejlődő vita a platonikus általánosságok határain belül maradt. Az angolok hajlandók egy erősebb európai kooperáció kifejlesztését támogatni, gazdasági téren is, de egy államszövetségben interkontinentális helyzetüknél fogva nem vehetnek részt: a dominionok nem egyeznének bele abba, hogy Nagybritannia ilyen merev rendszerbe kerüljön, mely ellentétbe állíthatná más földrészekkel. Briandnak tudnia kellett, hogy nyugat felől ezzel az ellenállással, kelet felől pedig a revízió gondolatának junkdmszerű felvetésével fog találkozni; nem lehettek aziránt sem illúziói, hogy a Franciaország és kis csatlósai számára értékes egyetlen cél: a status quo stabilizálása az „európai béke és szövetség“ jelszavával, mintegy csodaszerűen, nem sikerülhet: a versaillesi, saint-germaini és trianoni békéket újból elfogadtatni ilyen körmönfont, de átlátszó módon nem lehet. Mi volt tehát a célja? Nincs-e vajjon tényleg meggyőződve arról, hogy ezé a tervé a jövő, s magának, ezáltal Franciaországnak akarta a kezdeményezés történelmi érdemét megszerezni, bárha még egy vagy több generációnak kelljen is a Hádész birodalmába kerülnie, mielőtt az eszme szerves fejlődés eredményeképp — valószínűleg egészen más módon — élő formát tudna öltetni?

AMÍG AZ ÖREG EURÓPA imígyen törekszik — mégis, legalább törekszik — problémáit megoldani és államain belül gazdasági és társadalmi válságait legalább is erősebb konvulziók nélkül leküzdeni, addig latin-amerikai leányállamai a szinte krónikus forradalmak állapotában vannak. Haiti és Venezuela belső forrongásai után, most gyors egymásutánban három jelentékeny állama cserélt elnököt erőszakos módon: Bolivia a nyár elején, Peru és Argentina legutóbb. Leguiával, Peru elnökével és az agg Irigoyennel, Argentina elnökével Dél-Amerika két legrégebbi és leghatalmasabb diktátora dőlt ki. Leguia 1919 óta egyeduralkodott a cezárikus demokrácia című s a latin-amerikaiak által feltalált rendszer segítségével, mellyel ők a washingtoni komplikált alkotmányt saját képükre és hasonlatosságukra formálták át. Az első ötévi elnöklés után, melyhez persze forradalmi úton jutott, egyszer újraválasztották, másodszer 1929-ben már ezt a procedúrát sem tartotta szükségesnek: csak megerősítette önmagát az elnöki székben. Erre bekövetkezett a normális reakció mindazok részéről, akik a szilárdvá váló kormányrendszerben, mely kiválasztott keveseknek juttatott mindent, nem kaptak helyet. Leguiát, aki kiváló „pénzügyi kapacitás“ volt, — a korrupció elhatalmasodásán kívül, ami a latin-amerikai forradalmaknál állandóan, szinte sztereotip szereplő ok — az ország eladósodásának növelésével, petróleumforrásainak kiszolgáltatásával vádolták, aminek ellenében — úgymond a forradalmár — Peru mit sem kapott, ellenkezőleg pénze állandóan romlott. Limában már mindinkább a Wall-street uralkodott s a kettős — limai és arequipai — puccs elsősorban ez ellen a gazdasági szolgaság ellen fordult. Vajjon Cerro ezredesnek, az új diktátornak, az arequipai junta népszerű és viszonylag fiatal vezérének rendszere ez irányban változást vagy csak a személyek változását jelenti-e, azt még nem lehet eldönteni. Bizonyos, hogy Washington egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett az új kormánnyal szemben: az elismerés bizonyára

attól fog függni, miként „viselkednek“, milyen megértést tanúsít az új elnök és az új rezsim az USA »jogos« érdekei iránt...

Peru népe kísérletet tett, hogy a minderősebben érezhető s pénzügyi eszközökkel megalapozott északi — Monroe-hegemóniát lerázza. Teljesen ellenkező a helyzet Argentínában: bárki jön Irigoyen és a „radikálisok“ után, bármi történjék is, — mondották most a Fehér Ház környékén — a viszony az Északi Unió és a La Plata nagy köztársasága között rosszabb már nem lehet, mint Irigoyen alatt volt, aki minden erejével szembeszállt New-York—Washington dominádós politikájával s tovább fejlesztette az angol tőkének Argentínában kezdettől fogva kimagasló helyzetét. Hogy a mozgalom mögött, mely prairietűzként futott végig az országon, és a félretolt politikusokon kezdve a hadseregen át az egyetemi ifjúságig magával ragadott mindenkit, dolgozott-e amerikai pénz, nehéz lenne (különösen ebből a távolságból) megállapítani. Biztos azonban az, hogy míg csak egész röviddel ezelőtt egy argentinai diplomata élesen állást foglalt a Washingtonban székelő és tdsesen jen kibefolyás alatt álló Pánamerikai Unió ellen, sőt Argentína kilépését helyezte kilátásba, addig a buenos-airesi győzelmes forradalom vezére, Uriburu tábornok kijelenti, hogy politikájának alapja az Egyesült Államokkal való szoros együttműködés és aktív részvétel a Pánamerikai Unióban. Így tényleg joggal remélhető, hogy a Fehér Ház hamarosan elismeri kormányát, — valószínűleg előbb, mint Bolívia és Peru korábban, ugyanolyan módon létrejött rezsimjeit! — persze, hacsak közben valami hirtelen ellenforradalmi megmozdulás véget nem vet neki.

A HÁBORÚ UTÁNI hibrid — rendszerint francia-angol keverék — európai alkotmányok válságai még nem érték d tetőfokukat. A weimari és a lengyel alkotmány élük mostanság legkritikusabb napjaikat. Varsóban ismét Pilsudski marsall vette át nyíltan is a kormány vezetését. Slawék ezredes, ki úgy látszik március óta próbálkozott a szejmmd megbirkózni olymódon, hogy előbb elnapolta a Házát, később berekesztette az ülészakot, a tábor-naggyal együtt elhatározta, hogy törésre viszi a dolgot: újválasztat. A választás vezetése azonban az ú. n. Pilsudski-blokk élén egész embert kíván, aki nem oszthatja meg a teendőket a miniszterelnök súlyos kötelezettségei és a pártelnökség között. Néhány nappal Pilsudski miniszterelnöki kinevezése után — ki ismét egyszer nyomdafestéket dpíró őszinteséggel mondotta d véleményét a szejmről, a képviselőkről, sőt a „rothadó“ alkotmányról is — már megjelent a parlamentet feloszlató dekrétum is, amely a szejm választását november 16-ára, a szenátusét november 23-ára tűzi ki.

Megindult tehát Lengyelországban is a választási küzdelem, egydőre ugyanolyan auspiciumokkal, mint Németországban. Kevés, nagyon kevés kilátás van arra, hogy a kormány többséget kapjon. De a feloszlás minden-estre máris jó volt arra, hogy a kommunista-exképviselőket, akiknek kiadatását a szejmnél nem lehetett démi, összefogdoshassák és lecsukhassák. Ami azonban az alkotmányrevíziós küzdelmet illeti, ha mostanáig kíméletlen hangja dacára Pilsudski az 1926-os államcsíny óta még mindig szigorúan meg is maradt az alkotmányos keretek között és a félrendszabályok mellett, most végje d kellene dőlnie annak a kérdésnek, nem megnyugtatóbb lenne-e az országra nézve is, ha rákényszerítenének egy új és használható — az elnöki hatáskört erősen kiterjesztő — alkotmányt a szejm nélkül is, mint ennek a meddő, mindennemű tekintélyre káros küzdelemnek folytatása?

A SZEPTEMBER 14-I NÉMET VÁLASZTÁSOK eredménye, ha nagyjából megfdt is a várakozásoknak, mégis általában — Németországban éppúgy, mint a külföldön — nyugtalanságot, majdnem megdöbbenést kel-

tett. A választók 10%-kal számosabban vettek részt, mint az 1928-as választásoknál, a körülbelül 42 milliónyi összes választók közül 34 millió szavazott le, ami több mint 80%-nak felel meg: az új Németbirodalomban eddig ez a legnagyobb érdeklődés, amit a választók a birodalmi gyűlés iránt a lefolyt öt választáson tanúsítottak. Ennyiben a polgári pártok és elsősorban a Brüning-kabinet propagandája sikeres volt. Annál komolyabb azonban a vereség, mely nem annyira politikáját, mint politikai előrelátását érte. Brüning feloszlatta a Reichstagot, melyben csak 15 szavazata hiányzott ahhoz, hogy pénzügyi reformterveire többséget kapjon; és visszajött egy olyan parlamentbe, melyben ugyanaz az ellenzék — nemzeti-szocialisták (107), német-nemzetiek (41), szocialisták (143), kommunisták (76), a töredékcsoportok 394 mandátummal van többségben az ő 179 hívével szemben. „Kelltek nekik?” (vagy nekünk) — kérdezik a demokraták, akik a Treviranustól befolyásolt kormánypolitikát úgyis mélységes gyanakvással szemléltek.

Bár a Centrum, a koalíció vezetőpártja, nem veszített mandátumot, sőt több szavazatot — 4,100.000-et 3,700.000-rel szemben — és így több mandátumot kapott mint 1928-ban, viszonylagos helyzete nem változott. A német választási rendszer szerint minden 60.000 szavazatra egy mandátum esik, ennek következtében a nagyobb választási részvétel a képviselők számának aránylagos megnövekedésében nyúvánul meg — az új Reichstagnak 573 tagja van a legutóbbi 492 helyett. Nyilvánvalóan és előreláthatóan veszedelmes volt növekvő munkanélküliség és gazdasági depresszió idején választani, amikor a felelős kormány nem volt képes bármit is nyújtani vagy ígérni a választóknak, — adóemelési programmon kívül, — a demagóg ellenzék képzeletének ellenben teljesen szabad tere nyílt. Nem csoda tehát, ha a Centrumon, a bajor néppárton és a Schiele-féle agráriusokon kívül, amely pártok egynéhány mandátumot nyertek, az összes többi polgári pártok eklatáns vereséget szenvedtek, a jobb- és baloldali extrémek pedig diadalt arattak.

Legkomolyabb a veresége boldogult Stresemann pártjának, a német néppártnak, mely 45 helyett csak 29 képviselővel bír, tehát a birodalmi gyűlés új arányait véve, felére olvadt. A felelősség ezért — eltekintve a vezér elmúlásától — főként a pártelnököt, Scholzot terheli, aki zavaros politikájával már Stresemannak is sok nehézséget okozott és nem tudta magát elhatározni akár a bal-, akár a jobboldali pártokkal való együttműködésre. Végül szinte teljesen eltűnt Treviranus frakciója. A temperamentumos fiatal minisztert, aki a keleti határokról szóló beszédeivel felkavarta a francia és lengyel közvéleményt, tökéletes vereség érte. Hugenbergtől még 19 képviselővel vált ki, ma csoportjának alig 5 tagja maradt benn a Reichstagban. Hugenberg németnemzeti pártja számbelileg körülbelül a régi erővel jött be, de viszonylagos súlyban sokat veszített.

A kommunisták 40%-os nyeresége mellett legmeglepőbb és legváratlanabb a Hitler-féle nemzeti szocialistáknak óriási előretörése, akik viszonylagosan is közel 700%-os nyereségre tettek szert az új Reichstagban: 107 képviselőjük van 12 helyett. Természetesen ennek arányában nőtt meg a hangjuk is: követelésük nem kevesebbre terjed ki, mint a külügyi és Reichswehr-miniszteri székre, sőt a porosz tartománygyűlés feloszlátását is követelik. A Locarno-politika, egyáltalán a Németbirodalom eddigi külpolitikája szempontjából bizonytalanságot okozó, de a „Nazi“-k, ahogy a hitleristákat, a „nacionalszocialistákat“ a szocikkal (szocialisták) és a kocákkal (a kommunistákkal) szemben gúnyolják, belpolitikai radikalizmusa szintén nem hoz megnyugtató elemet a zavaros képbe.

Hogy az október 13-a körül összeülő Reichstag hogyan fog ezekkel az

eléje tornyosuló problémákkal megküzdeni, arra még semmi prognosztikont nem lehet felállítani. A birodalmi gyűlés összetételéből a következő egyszerű következtetések vonhatók le: a lakosság nagy többsége a marxizmus ellen, s a polgári kapitalizmus mellett nyilatkozott meg (20.7 millió polgári szavazó 13.1 millió marxista ellen, ha ugyan a nemzeti szocialisták a polgári kapitalizmus híveinek tarthatók). A Reichstagnak tehát nagy polgári többsége: 354:219 ellen — lehetne. A nemzeti polgári pártoknak — Hitleréktől Hugenbergén át a Centrumig, sőt a néppártig — szintén abszolút többségük lehetne, ha össze lehetne őket hozni. Másrészt Locamónak is többsége van a Házban, éppúgy mint — kisebb ugyan, de még elég tekintélyes majoritása (307) — az úgynevezett nagy koalíciónak: a német néppárttól a szocialistákig. Forradalmi változásoktól tehát nem kell tartani: és ha a szociáldemokraták tanultak a Hitler-párt győzelmes előretöréséből, s több józanságot, állampolitikai belátást tanúsítanak s kevesebb párttaktikát mutatnak, akkor a nagy vereségnek esetleg egészséges következményei is lehetnek.

OTTLIK GYÖRGY